

Slaget ved Svold - og kvinderne bag.
af Annette Kruhoffer.

Den svenske historiker Laurits Weibull behandler i sin "Kritiska Undersøikninger i Nordens historie omkring år 1000" de begivenheder, der leder til Svolderslaget og Olav Tryggvassons endeligt. Han mener at kunne påvise to uforenelige traditioner indenfor litteraturen: Den ene med udgangspunkt i at Olav selv optræder som angriber og at slaget udkæmpes i Øresund, den anden tradition siger, at Olav var den angrebne part, og at slaget stod ved Svold. Weibull forudsætter, at disse opfattelser ikke er lige gamle og ikke løber parallelt, men at den ene opfattelse afløser den anden.

Adams oprindelige tekst menes afsluttet o. 1070. Bortset fra Snorres Heimskringla, der normalt anslås til at være skrevet o. 1220, dateres de øvrige værker, der omtales i denne artikel, alle til sidste halvdel af 12. årh. Historia Norvegia dateres normalt til o. 1170, Theodricus o. 1180 og Ágrip o. 1190. Munken Oddr Snorresson, hvis værk bliver en væsentlig kilde for Snorre, skriver sin saga om Olav tryggvasson ca. 1190. Det kan derfor forekomme problematisk at tale om en glidende overgang fra én tolkning/version til en anden. Ser man på fx hvem der tager initiativ til kampen, vil man finde, at Adam og Saxo, der begge må siges at repræsentere dansk tradition, tillægger Olav ansvaret for kampen, mens den norsk-islandske gruppe kilder alle som én lægger ansvaret for at kampen indledes, på de allierede, dvs Svend Tveskæg, Olav Skotkonge og Erik jarl med Sigvalde som biperson.

Weibulls konklusion på undersøgelserne er, at de tidlige kilders sikre udpegning af Olav som den, der indleder striden, efterhånden omstøbes "och på samma gång en tragisk konflikt skapats, hade sagaskrivarna fått ett aldrig försummat tillfälle att öka glansen kring Olav Tryggvesson, som ej längre var den angripande utan den försåtligt överfallne"¹.

Årsagen til dette finder han i de senere kilders efter hans opfattelse fejlagtige udlæggelse af Skule Thorstenssons flokk om et slag ved Svolder². Det kan ikke bevises at omhandle Olavs sidste slag, men konsekvenserne ved en konstatering af, at Olav befinder sig i vendisk farvand på det kritiske tidspunkt, må nødvendigvis være, at de allierede opsøger ham der med angreb for øje.

For at forklare, hvorfor han angribes, mener Weibull nu at kunne påvise, dels at Tyras rolle i de begivenheder, der fører til slaget ved Svolder, formindskes, og dels at Sigrid - en skikkelse som Weibull helt frakender historisk eksistens - indsættes som opviglerake i stedet for.

¹ Laurits Weibull: Nordisk Historia, bd. 1, p. 321.

² Adam oplyser, at slaget finder sted i Øresund, hvor det er smallest. Saxo nævner ingen skæveplads, omend Weibull mener at kunne forstå i teksten, at det må være et sted i de danske farvande (p. 319). Historia Norvegia siger, at Olav overfaldes af fjender, da han sejler ned langs Sjælland, og også Ágrip støtter det til at være ved Sjælland. Theodricus, Oddr og Snorre nævner alle udelukkelt Svolder.

Adam siger, at Olaf Tryggvasson fra Danmark hentede sin hustru, den meget hovmodige Thore, på hvis tilskyndelse han påførte danerne krig³. Efter slaget sulter hun sig ihjel "således som hun fortjente det"⁴. Begge disse omtaler af Thore eller Tyra er iflg. Schmeidler tilskrevet Adams egne senere tilføjelser til sit værk - ændringer, der er foretaget i B- og C-versionen og som altså ikke optræder i A-versionen. I bedste fald kan man altså sige, at Adam efter at have afsluttet sit værk har fået informationer, der supplerede blandt andet Sven Estridsens oplysninger. Dermed kan der sås nogen tvivl om Tyras optræden i den tidlige danske version af historien. Anne K G Kristensen har imidlertid sandsynliggjort, at A-versionen ikke nødvendigvis er mere autoritativ end de øvrige - og at der derfor ikke foreligger nogen version, som kan forudsættes ældre og mere oprindelig end de øvrige⁵. Hvad man kan sige, er altså, at det eneste udsagn om svolderslaget i Adams version, som med rimelig sikkerhed kan siges at gå tilbage til en særskilt bremensisk-dansk tradition, er oplysningen om, at Olav Tryggvasson var angriber. Heri er Saxo ganske enig.

Mens Adam nok nævner, at Thora ægger sin mand imod danerne, fortæller han ikke noget om med hvilken begrundelse, hun gør det. Man kan blot konstatere, at Adams bemærkning bevidner en tro på, at en kvinde kan opæge til strid, men den uddyber ikke i dette tilfælde de nøjere omstændigheder.

Tyras sultedød nævnes foruden af Adam også af Historia Norvegia og Oddr - men ikke af Snorre. Mens Adam finder hendes skæbne velfortjent, beklager Oddr den og forsikrer læserne om, at hun efter råd fra en præst spiste et æble, idet "ho ville vere syndfri og utan ansvar om ho hjelpte livet sitt med eitt eple."⁶

Weibull mener især gennem introduktionen af Tyras ægteskab med den vendiske hertug og det tilhørende godsmotiv at kunne påvise udviklingen henimod overfaldsteorien og en heroisering af Olav. Ågrip, Historia Norvegia, Oddr og Snorre sammenkæder alle Tyra med den vendiske hertug. I Ågrip og Historia Norvegia har Tyre i begge tilfælde været bortlovet⁷, men det er Svend Tveskæg, der tilbageholder medgiften efter hendes ægteskab med Olav. Turen til Venden er et forsøg på at samle støtter til det forestående opgør. Oddr og Snorre har derimod begge oplysninger om ægteskab og vendiske ejendomme.

Tyras ægteskabelige status bliver meget grundigt behandlet af Oddr. Han noterer sig allerede

³Adam af Bremen: De Hamburgske ærkebispens historie og Nordens Beskrivelse. Oversat af Carsten L. Hemrichsen (Kbh.1968) p.101.

⁴Adam af Bremen p. 104.

⁵"Studien zur Adam von Bremen Überlieferung" af A.K.G.Kristensen (Kbh 1975)

⁶"Soga om Olav Tryggvasson" oversat af Magnus Rindal, Oslo 1977, p. 90.

⁷Weibull skriver p. 314, at Hist.Norv. faktisk angiver hende som gift med den vendiske hertug. I den oversættelse, som jeg har arbejdet med (Astrid Salvesen, Oslo 1969), står der bare "havde været lovet til" (p.34).

ved første præsentation af hende⁸, at hun måske er enke efter en nordmand. Senere hen, da Olav skal give hende en gave i anledning af brylluppet, spørger han, om hun mon skal have bænkegave eller linfê. Hun svarer ikke direkte: Kongen må selv bestemme, hvad der er passende, men hun vil da lige gøre opmærksom på, at hun har været i seng med en konge ni nætter - og hvis hun havde været i hans seng i ni nætter, ville han vide, hvad han skulle give. Bænkegaven, som hun ender med at få, - gommens gave til sin hustru, når denne har været gift før - var mindre end linfê - den tilsvarende gave til en indtil da ugift kvinde. Forklaringen på Tyras svar er, at hun ønsker at fastholde den status, som hun som tidligere gift har.⁹ Ifølge dansk lov har Svend som nærmeste mandlige slægtning nemlig ret til at aftale et ægteskab for hende, mens han ikke har legale muligheder for at tvinge hende, hvis hun hører under norsk ret.

Spørgsmålet om, hvilken ret man henhører under er ikke vanskeligt - det er nemlig den i hvis geografiske område man befinder sig! Da Tyre tilsyneladende opholdt sig i Danmark, ligger det altså fast, at Svend kunne tvinge hende til at ægte Burislav - men også at nordmændene ville have vurderet hendes ret anderledes, hvis hun havde været enke.

Om danske regler for skilsmisse før indførelsen af kanonisk lov vides ikke meget. Men ved skilsmisse kunne i Norge og på Island hver af ægtefællerne sige sig fri i vidners påhør og med en fast formel og hustruen kunne tage en del eller hele sin ejendom med sig.

Der er efter Oddrs beretning ingen tvivl om, at Tyre blev skilt. Hun markerede sin utilfredshed ved ikke at indtage føde i hele den tid, hun befandt sig hos Burisleiv. Oddr angav tidsrummet som 9 dage, et tal som i nordisk mytologi havde en symbolsk værdi. Burislav tager konsekvensen af hendes holdning og sender hende hjem ledsaget af mænd og skibe. Her er altså tale om en fælles ophævelse af ægteskabskontrakten.¹⁰

Oddr skriver, at Burisleiv efter personligt at have friet og fået ja, tager hjem til Venden med medgiften, mens Tyra bliver siddende på sine ejendomme. Der er altså her tale om, at Svend iflg. Oddr overdrager Tyras kommende mand den fædrende arv, som han indtil da har administreret for hende som nærmeste slægtning. Svend har tidligere ægtet Gunnhild, der var datter af Burislav. Oddr oplyser, at Gunnhild er utilfreds med, at Tyre sidder på de ejendomme, som hun har fået af Svend. Om Gunnhild har fået ejendomme, som Svend har administreret for

⁸ "Soga om Olav Trygvasson" oversat af Magnus Rindal, Oslo 1977, p. 90.

⁹ Myndighedsalder for kvinder varierede således, at mens danske og svenske kvinder principielt er umyndige, bliver norske og islandske kvinder myndige enten ved giftermål eller ved det fyldte 20. år. Og mens den ugifte pige i Norge måtte bære sig for sin giftemands valg af ægtefælle, kunne enken eller den unge pige over 15 år, der havde fået arv, selv vælge sin mand. Hun burde dog rådføre sig med sin værge først.

¹⁰ De økonomiske konsekvenser for Tyra ved at være enke/ fiskeik, har relation til den måde Oddr fortæller sin historie på. Ved ægteskabsaftalens indgåelse - i Norge efter første nat sammen - skulle kvinden have overdraget en gave - mundt - som indgik i kvindens bodel og i hvert fald i Norge var særlige. Den havde - stadig i Norge - en størrelse på 12 erte. Denne aftale om ægteskab og mundt var en nødvendig del af indgåelsen af et ægteskab og var en forudsætning for børnenes fædre arvetil i Norge. Der blev så af festopar, giftingsmand og vidner gjort håndrabad på aftalen. Siden kom brylluppet til med en fælles bestigning af ægtebojet.

Tyra og som han i anledning af hendes ægteskab har mageskiftet med sin svigerfar, så de respektive koner kan få ejendomme, der ligger i deres ægtemænds riger, eller om Gunnhild bliver vred over, at Tyre sidder på sine egne ejendomme, som Svend har overdraget hende (der tales et sted om en tandgave) - det fremgår ikke klart af teksten. Gunnhild kunne have god grund til på sin fars vegne at tage anstød over bryllupsforsinkelsen, der måtte anses for ikke bare fornærmende men også ulovlig.¹¹

Da Tyre er blevet skilt, tager hun tilbage til Falster, hvor hun tager ophold og hvorfra hun sender bud til Olav, idet hun føler sig utryk ved tanken om at Svend kan finde på at sende hende tilbage til Venden igen. Ifølge dansk lov har han jo ret til det. Olav opsøger hende med et stort skib og spørger, om hun vil gifte sig med ham eller om hun hellere vil have en anden. Selvom kongen skal være enkens beskytter, er der jo ikke meget han kan gøre, hvis hun ikke giftes til en anden mands beskyttelse. Tyra vil gerne have Olav - og Oddr er meget omhyggelig med at fortælle, at hun sørger for at indhente sin fosterfars samtykke. Hun har altså fået lov af en mandlig slægtning og fortaber derfor ikke sin ejendomsret i familien. En trolovelse holdes - hvilket er den strengt nødvendige juridiske forudsætning for det efterfølgende ægteskab og en sikring af eventuelle børns ret til fuld arv.

Netop opbygningen af historien hertil er for Oddr en forudsætning for tilrettelæggelsen af de begivenheder, der fører til Olavs undergang. Grunden til, at Olav rejser hjemmefra er nemlig - på trods af alle de intriger, som er iværksat af Sigrid i Danmark - dels at Oluf¹² Skotkonge i Sverige har opfordret Olav til at møde sig med henblik på en missionsindsats i Sverige, og dels at Tyre vil have sine ejendomme i Danmark - dem hun har fået i tandgave - og i Venden: nemlig de ejendomme, som hun har fået som medgift ved sit ægteskab med Burislav, men som hun ikke har fået med hjem, da hun rejste derfra, og som hun har lovligt krav på efter en skilsmisse. Tyre taler netop om sine ejendomme, da Olav vender hjem fra marked med en kvanstilk til hende. Kvanstilken var et frugtbarhedssymbol eller en frugtbarhedsfremmende medicin. Hun tager imod den og bider af den og herefter er det, at hun begynder at tale om sine ejendomme. Netop fordi hun accepterer hans gave og tanken om børn¹³, kommer det til at betyde noget for hende, at hendes ejendomsforhold er ordnede, så hun har noget at byde på og så det ligger fast, at eventuelt afkom er ægte kongebørn med alt, hvad det indebærer.

Sigende nok har Olav ikke det fjerneste besvær med at få Burislav til at udrede værdierne. Oddr nævner selv, at det er på grund af deres tidligere svigerforhold, men hvis skilsmissen har

¹¹ Hvis brylluppet blev trukket ud af en af parterne var det aftalebrud. En giftingsmand måtte ikke holde på fæstekonen mere end 12 måneder ud over den aftalte giftedato og en fæstemand måtte ikke vente mere end tre år - og i begge tilfælde skulle der være en god grund. Når Tyre således oplyses at have siddet flere vintré på ejendommen, så er det klart tale om aftalebrud.

¹² Jeg vil for nødheds skyld benytte stavemåden Olav for Olav Trygvasson og Oluf for den svenske Oluf Skotkonge. Det vil ikke i alle tilfælde afspejle kildernes stavemåde. I citater er dog den oprindelige stavning bevaret.

¹³ Oddr nævner, at Olav og Tyra havde en lille dreng, der døde som 1-årig.

været lovlig, og hvis det nye ægteskab har været lovligt indgået, har der heller ikke været den fjerneste grund til at stritte imod udleveringen. Det sidste støttes i Oddrs fremstilling af, at Svend ikke har protesteret mod ægteskabet på trods af, at der må være gået nogle år imellem ægteskabets indgåelse og Svolderslaget.

Det kritiske punkt kommer derimod, når Olav skal have Tyras ejendele udleveret fra sin bror. Hun har ret til dem, men hun har også ved sit manglende samtykkeindhentning sat spørgsmålstegn ved hans administration og evne til at varetage hendes interesser. Formelt set kunne hun altså gøres arveløs, hvis hun havde giftet sig uden samtykke - men på den anden side er det tvivlsomt, om fx hendes tandgave (måske i form af ejendommene på Falster?) kunne tages fra hende.

Når Oddr nævner, at Tyra tager med på Ormen Lange, kan det skyldes, at han vil pointere, at Olav og Tyre må have forventet et ganske almindeligt familiebesøg. Hermed har vi med Weibull konstateret, at historien drejer sig om den unge heltkonges, der skammeligt overfaldes af svigagtige slægtninge, fordi hans beundringsværdige og uegennyttige dronning har ønsket at sikre sit afkom.

Snorre giver en lidt anden fremstilling af Tyra, og juridisk og økonomisk stiller han hende i et noget andet lys. Der er slet ingen omtale af eventuelle tidligere ægteskaber. Svend er blevet presset til et dobbeltægteskab, der dels involverer Gunnhild og ham selv, og dels involverer Tyra og Burisleiv. Gunnhild bliver taget med til Danmark med det samme, mens Tyre skal "eftersendes". Da Gunnhild imidlertid dør, og Tyra er uvillig, trækker sagen i langdrag. På Burisleivs opfordring drager Sigvalde til Danmark, hvor han overtaler Svend til at udlevere hende. Hun rejser, ledsaget af damer, fosterfar og andre, til Venden, hvor der bliver holdt bryllup, og hvor Tyra skal have Gunnhilds ejendomme som medgift. Tyra spiser eller drikker ikke, mens hun er der. Snorre angiver tidsrummet - sikkert influeret af sin kristne kulturbaggrund - til 7 dage. Hendes årsager til ikke at ville gifte sig begrundes med, at han er gammel og hedensk!

Snorre fortæller, at hun en nat løber væk, kun ledsaget af sin fosterfar. Der er altså slet ikke tale om en formel skilsmisse her. Snarere kan man som konsekvens af Tyras protester og gråd inden "ægteskabet" hævde, at hun ved ikke at samtykke har bevirket, at ægteskabet kan regnes for ugyldigt. Denne tolkning forudsætter naturligvis, at kristen praksis på dette område var anerkendt. Når Tyra derpå indgår et nyt ægteskab uden at rådføre sig med sine slægtninge, kan hun som sagt i visse dele af Skandinavien (bl.a. iflg. ML landslov) regnes for arveløs.

Iflg. Snorre stopper hun ikke i Danmark som i Oddrs version men fortsætter direkte til Norge, hvor hun beder om Olavs beskyttelse. Han falder for hende, og hun affinder sig med ham, da hun ikke kan lide at trække sig tilbage og desuden tænker, at det er et heldigt gifte. Hos både Oddr og Snorre er det altså Olav, der gerne ser dette ægteskab bragt på plads i første omgang,

men Oddr lader Tyra vælge ham frem for alle andre muligheder, mens Snorre lader hende vælge Olav af mangel på noget bedre.

Efter et års tid klager Tyra iflg. Snorre over sine manglende ejendomme. Hun vil have Olav til at hente sig sine ejendomme i Venden - den medgift, som hun afslår med en henvisning til sin far, Harald, der gav større gaver og som var i stand til at tage selv det, som han mente tilkom ham. Olav skulle på grund af denne forhåelse have tilkaldt ledingen.

Hos Snorre får Tyra ubetinget medansvar for Olavs skæbne, idet hun ved sin egen oprindelige uansvarlighed og sin insisteren på hans pligt til at reparere skaden, tvinger ham ud i den situation, der fører til sammenstødet. Dog er der også på den anden side af Øresund lagt op til ballade, idet Sigrid dér opildner sin mand, Svend.

Hvad angår Tyras betydning for Olavs skæbne, kan man altså ikke med rimelighed sige, at den mindskes med årene, for så vidt som Snorre, der skriver senere end og på grundlag af Oddr tillægger hende større vægt end Oddr, der ikke inddrager hende som ansvarlig i sagen.

Tyra er dog ikke den eneste kvinde, der har indflydelse på slaget ved Svold. Weibull skriver, at med den ændrede opfattelse af Olavs ansvar for slaget, "afdåmpas Tyres roll i striden mellan Olav och Sven mer och mer, för att siutligen utelimineras, och som den eggande träder i hennes ställe den nye angriparens, Sven Tjugeskäggs gemål. Denne gemål är i den nordiske sagan icke den historiska Gunhild utan den kvinnogestalt, som uppstått genom en klyvning av hennes person: Sigrid Storråda."¹⁴

Weibulls argumenter for at benægte Sigrids eksistens udspringer af en grundig gennemgang af kilderne til hendes historie. Adam af Bremen er den første, der nævner et ægteskab mellem Svend Tveskæg og enken efter Erik Sejrsl, moderen til Oluf Skotkonge. Hendes navn nævnes ikke, men ægteskabet skulle have haft indflydelse på Olufs genindsættelse af Svend i det danske rige. Adam nævner ydermere, at Knud og Oluf var brødre. Han bruger et andet sted udtrykket "germani fratres", der af Weibull oversættes til halvbrødre¹⁵.

Saxo har samme oplysninger vedrørende Olufs og Knuds slægtskab, men her navngives kvinden Syritha, hvilket Weibull henfører til en afsmitning fra den islandske tradition. I denne er Svend først gift med Gunnhild, der er Burislavs datter og som føder ham sønnerne Harald og Knud. Efter hendes død ægter han Sigrid, der iflg Knytlinge Saga bliver mor til Estrid, Svend og Bjørn.

Adams oplysninger om, at Svends kone var mor til Oluf understøttes senere af, at Sven

¹⁴ p.320

¹⁵ p.310. Andre oversætter det til kødelige brødre. Med lærkens tankegang må de vel karakteriseres som brødre, hvis den enes mor er gift med den andens far.

Estridsens kone siges at være Gunhild, med hvem han er blodsbeslægtet. Snorre, der ikke omtaler den skilsmisse, som får Adam til at interessere sig for sagen, giver til gengæld oplysninger om det nøjagtige slægtskab: Gunhilds mor, Holmfrid, var datter af Olav Skotkonge og Sven var søn af Estrid, Svend Tveskægs datter¹⁶. Snorre tillægger altså her moderskabet over Estrid til Sigrid, der var mor til Oluf og ikke til Gunhild, der var mor til Knud¹⁷. Den eneste antydning hos Adam af den omtalte mors identitet ligger i scholie 24, i hvilket det nævnes, at Erik indgik forbund med Bolizlaus og at Erik fik dennes datter eller søster til ægte. Adam nævner, at dette forbund udløste et angreb på danerne. Weibull afviser angrebet bl.a. ud fra betragtninger over Svends styrke iflg. de engelske annaler. Til gengæld sammenknytter han dette ægteskab med de tidligere nævnte oplysninger om Eriks enke. Thietmar omtaler Svends ægteskab med Boleslaws søster og anfører deres sønner i flertal. Få linier senere nævnes Harald (Arolt) og Cnut¹⁸. Thietmar har ligeledes en oplysning om, at denne søster af sin ægtemand var blevet forstødt og havde levet alene i en lang periode. Thietmar har ingen oplysninger om hendes navn, og ej heller refererer han til et ægteskab med den svenske kong Erik. Encomium Emma nævner Knuds og Haralds tur til Venden: "Pariter uero Sclauoniam adierunt, et matrem suam, quae illic morabatur, reduxerunt."¹⁹ Navnene Sigrid og Gunhild fremtræder altså først i sene kilder og ingen kilder kan siges at bevise, at de to kvinder er identiske.

Hos Adam tillægges Svends ægtefælle ikke indflydelse på Svolderslaget bortset fra, at den danske og den svenske konges forbund, som er foranlediget af den førstes ægteskab med den andens mor, opirrede Olav Tryggvasson. Historia Norvegia forholder sig på nogenlunde samme vis: Også her kaldes Oluf Svends stedsøn, hvilket implicerer en viden om, at Svend havde ægtet Eriks enke.

Theodricus har slet ingen oplysninger om hverken Thyra eller Sigrid. Den eneste kvinde, der optræder i denne sammenhæng, er Svends datter, der er blevet givet til Erik jarl, og som udløser en medgift på Svends del af det erobrede Norge.

I modsætning til disse magre oplysninger står igen Oddr og Snorre, som begge tillægger Sigrid vægt i de begivenheder, der leder til Svolder, idet de begge lader hende fortælle sin

¹⁶ Gunhild var datter af Sven jarl Håkonsson og Holmfrid, datter af Oluf Skotkonge og Edla, en vendisk fyrstes datter, der siges at være høertaget og derfor at regne som tjenestetpige. Man kan undre sig over Snorres oplysninger i denne sammenhæng om, at Estrid, den eneste nævnte dronning i dette kild, sendes til Vneden for at vokse op hos sin mors familie på grund af dronningens ubølgelige fremfærd overfor fribøerne. I Sveens og Holmfrids ægteskab var der to piger: dels den nævnte Gunhild, der ægtede og skiltes fra Sven Estridsen, og dels Sigrid, der ægtede Aslak Erlingsson. Snorre forveksler disse to piger en enkelt gang. HDr. p. 506 og 228.

¹⁷ Adam, som ikke på noget tidspunkt nævngiver disse mødre, kan altså heller ikke tillægges en mening om, hvorvidt den fælles moder til Knud den Store og Oluf Skotkonge hed Sigrid eller Gunhild.

¹⁸ Die Chronik des Bischofs Thietmar von Merseburg und ihre Karveier Überarbeitung. Udg. af Robert Holtzmann, Berlin 1935, p. 446 og 447.

¹⁹ Encomium Emmae Reginae ed. by Alistair Campbell, London 1949, p.18

mand om den vanære, Olav Tryggvasson har påført ham.

Snorre er øjensynligt fascineret af hende. Han nævner, at hendes far er en mægtig mand - dog uden høvdingenavn - som er i lag med Harald Grenske. Sigrid er selv ung og vakker og ikke lite stor, siger Snorre²⁰. Oddr derimod kan ikke lide hende. Deres holdninger kommer tydeligt frem, da de skal referere Olavs slutbemærkning til Sigrid: Mens Olav iflg Oddr angriber hende på hendes kvindelighed og hendes karakteregenskaber ved at sige "Dit gamle skrukkeskind"²¹, vælger Snorre istedet at gøre Olavs bemærkning til et led i hele hans kristningsindsats, idet Olav efter Snorre karakteriserer hende som "Hedensk som en hund"²²! Og mens Oddr som den egentlige årsag til bruddet angiver, at Olav ikke for hendes skyld vil blive hedning - senere siger han faktisk, at Olav ikke vil opretholde fæstemålet på grund af hendes manglende tro²³ -, vil Snorre ved at nægte Olav at acceptere, at de lever med hver sin tro, flytte stejlheden over på Olav selv.

Der er forskelle i Snorres og Oddrs oplysninger om Sigrids ægteskabelige forhold. Mens Oddr mener, at Erik Sejrsæl skiller sig fra Sigrid og iøvrigt senere ægter en datter af Harald jarl (og dermed en søster til Erik - hel eller halv), fortæller Snorre, at Sigrid bliver enke efter Erik²⁴. Oddr har den oplysning, at Sigrid råder over Gautland, men han fortæller ikke med hvilken ret²⁵. Snorre er meget mindre exakt i sine beskrivelser af hendes ejendomme, men han lader hende sige til Harald Grenske, at "hun satte like stor pris på de eiendommene og det riket hun havde i Svitjod, som på kongedømmet hans i Norge og de eiendommene han havde der."²⁶ Men de er begge enige om, at ægteskabet mellem Erik Sejrsæl og Sigrid har fundet sted og at Sigrid er mor til Oluf. Da Erik dør, bliver Sigrid dermed kongemoder. Hun må have været et ganske attraktivt parti efter Eriks død o. 994., eftersom hendes friere tæller Harald Grenske, Vsevolod, Olav Tryggvasson og Svend Tveskæg som minimum. Såvel hendes tilsyneladende rolle som Olufs administrator²⁷ som eventuelt hendes særstatus i Gautlandet (hvis Oddr altså

²⁰ Heimskringla p. 121

²¹ Oddr p. 89

²² Heimskringla p. 177.

²³ Oddr p. 89.

²⁴ Oddr: Han godt havde ret i, at der har været et ægteskab mellem Erik Sejrsæl og Håkon jarls datter. Det behøver ikke at have forudsat en skilsmisse.

²⁵ Oddr, p.82: "Folk seier at kongen ville skilje seg frå Sigrid, og at han ikkje lengre ville ha riken og ommødet hennar, og sette henne til droening over gautland. Då kong Olav Tryggvasson fekk høyre at det gjekk store ord om denne droeninga som rådde over Gautland, ville han vinne det riket og droeninga med."

²⁶ Hkr.p.163.

²⁷ Det er tænkeligt, at Olav Skotkonge var usmyndig, da Erik døde. Sigrid kan have administreret riget for ham. Det understøttes fra en - måske lidt upålidelig - kant, idet Saxo omtaler det, som iflg. ham kan være den første kontakt mellem Svend og Sigrid. Saxo fortæller om stridigheder mellem Erik og Svend og mener, at danskerne led nederlag. Iflg Saxo foregår kampen i Skåne, hvor Svend efterlader sin datter. Efter en omfattende tilsværelse vender Svend ved Eriks død hjem, og Gud lader Sigrid drage hjem med Olav. Der er sat mange spørgsmålstegn ved, hvor svag Svend i virkeligheden var. Det er endvidt, at han i de engelske annaler betragtes som en særdeles stærk høvding for sin vikingehær. Alligevel er den modstandsløse afrejse til indicium på, at Olav ikke af

har ret!), øger hendes værdi som ægtefælle.

Oddr og Snorre er enige om, at Olav selv frier til Sigrid. Hun spørger sine venner til råds iflg. Oddr. Igen ser vi, hvor omhyggelig han er med at nævne et sådant faktum, der sikrer mod alle spørgsmål vedr. hendes arveret eller andre ejendomsjuridiske spørgsmål²⁸.

Olav sender efter Sigrids accept af frieriet en guldring, som han har taget fra hovet på Lade iflg. Snorre. Oddr nævner bare, at den er fra et hov. For ham er det vigtigt at pointere, at denne falske ring er af hedensk oprindelse. Men Snorre knytter den til Håkon jarl, hvorved Håkonslægten altså indirekte bliver årsag til bruddet med Sigrid. Guldringen viser sig nemlig at være forgyldt. Hvis det var en fæstegave, som Oddr fremfører, var det som tidligere skrevet nødvendigt, at gaven havde en værdi af mindst 12 øre for at lovliggøre ægteskabet. Sigrids vrede bliver derved ganske forståelig. Ifølge Oddr brækker Sigrid den i hvert fald i stykker og sender den tilbage - en ophævelse af fæstemålet, ved at angive, at det ikke er indgået på gyldig vis. Oddr uddyber Olavs gode vilje ved at lade ham sende bud tilbage om, at han gerne vil giftes med hende og at de skal mødes for at tale om sagen. Heri viser Oddr, at Olav stærkt ønsker forbindelsen, at han ikke er ansvarlig for bedrageriet, at han beklager det og - ved forhandlingernes sammenbrud - at Sigrid i kraft af sin manglende vilje til at lade Olav leve som god kristen i et kristent ægteskab selv har medvirket til hans fald. Olav falder så at sige for troen - en holdning, der harmonerer meget godt med den kendsgerning, at Oddr skriver et helgenvita-lignende skrift om Olav. Snorre derimod, der ikke på noget tidspunkt skriver, at der er tale om en fæstegave - måske fordi en sådan ifølge norsk lov først overdrages efter første nat sammen - sikrer sig, at Sigrid møder op i Kongshelle med en vis portion mistro, med en manglende lyst til at antage kristendommen men også med en tolerance overfor Olavs personlige overbevisninger. Hun returnerer ikke ringen, fordi hun ikke har fået den i fæstegave, og der dermed ikke er overtrådt nogle formelle juridiske regler.

Både Oddr og Snorre anfører, at Olav afslutningsvis slår hende med en handske, idet han fremsætter de tidligere refererede ukvemsord. Handsken er som pant på, at et givet ægteskabsløfte skulle indfries, en urgammel germansk sædvane²⁹. Når Olav slår Sigrid med den, begår han altså en bødepådragende handling overfor hende med selve symbolet på det, der forened dem.³⁰

Saxo eller hans kildere regnedes for at sidde særlig fast i sin fars erobningsområder. Det kunne være et fingerpeg om, at Olav var mindstefar, da Erik døde og derfor ikke havde etableret sig endnu. Det understøttes af bemærkningen om, at Olav leder sin mor stå for styret.

²⁸ - men hvis Olav Skotkonge var myndig på tidspunktet for frieriet, var det vel egentlig ham, hun skulle spørge?

²⁹ Kulturhistorisk Leksikon for Nordisk Middelalder, bd. 14, sp. 600.

³⁰ Her er et ganske pådigtet eksempel på, hvordan Saxo hører, forestår og forbedrer sine historier. Han er særdeles positivt stemt overfor Sigrid og svømmer over af begejstret lovprisning af hendes byrd og hendes dyder som en naturlig konsekvens af, at hun senere bliver mor til Knud - og dermed stammomter for den senere kongehøft. How Saxo bliver de norrøne kilders slag med en besejlske i ansigtet til en ren laglovsførelse, som ikke genfindes i andre tidligere eller samtidige kilder: Nordmødene nærer hende ombord på Olavs skib på trods af hendes ønske om at bevare sit dydige image men trækker under enbringeren planken væk under hendes fødder, så hun falder i vandet. Mens hun forsøger at redde livet - for søren er tabt og svenskerne akammer sig! - hører nordmødene hende med latter og tilråb.

Oddr og Snorre er også enige om, at Sigrid senere ægter Svend Tveskæggefter at Gunnhild, der tidligere havde været gift med Svend, var død.³¹

Men der er uoverensstemmelser imellem tidspunktet for ægteskabet mellem Svend og Sigrid set relativt til ægteskabet mellem Olav og Tyra. Oddr siger tydeligt, at Svend og Sigrid giftede sig i Olavs femte regeringsår³², hvilket altså vil sige i 998-999³³. Det sker efter Olavs bryllup med Tyra, idet Svend først siges at misbillige det manglende indhentelse af samtykke til Tyras ægteskab og det derpå hedder: "Noko seinare døydde dronning Gunnhild, som var gift med kong Svein. ..(han) gifte seg seinare med Sigrid Storråde, som før hadde vore gift med Eirik Sigersæl"³⁴. Det er oven i købet fortalt, at Tyra og Olav fik en usædvanlig smuk søn, som begge forældre elskede men som desværre døde inden et år. Dette understreger, at Olavs og Tyras ægteskab ikke umiddelbart havde Olavs fald til følge, og dermed mindskes Tyras "skyld" i Olavs død. Denne tendens understøttes ved at lade Olav reagere lige så meget på Oluf Skotkonges opfordring til en missionsindsats i Sverige som på Tyras ejendomskrav. Til gengæld øger Oddr Sigrids ansvar både ved at føre hendes og Svends ægteskab meget tæt på Svolderslaget i tid, ved at lade hende true med skilsmisse, såfremt Svend ikke vil hævne formædelsen ved Tyras manglende indhentelse af samtykket, og ved at Sigrid tillægges planlægningen af bagholdet.

Snorre er mere eksakt i sin redegørelse for begivenhedernes kronologiske sammenhæng end Oddr. Han beskriver forhandlingerne mellem Olav og Sigrid på en måde, så de må dateres til vinter/vår 995/996. Om brylluppet mellem Olav og Tyra siger han, at det stod i den høst, hvor Olav var kommet nordfra Hålogaland. Våren efter forbereder Olav turen til Venden. Det svarer til året 998. Erik jarl tager efter et år i Sveavælde til Danmark og ægter Gyda, datter af Svend.

Som anledning til denne ugering ligger i modsætning til de islandske kilder ikke en uoverensstemmelse mellem Olav og Sigrid. Initiativet er her - applauderet af Saxo - lagt over på Svend, der nærer Olav til at læse forvekslen med Sigrid for at få en ung kvinde indrettet for en gammel. Svend sikrer sig dermed muligheden for selv at gøre sine hoser grønne - og ønsker sig ikke for at trække sit ægteskabsilagen på Tyras vegne tilbage. Olav må altså som følge af sin liderlighed stå tilbage uden gevinster. Helt historien kommer altså til at handle om nordmændenes dyriske og uciviliserede adfærd overfor andre mennesker. Men derved taber hun ganske pointen i historien.

³¹ Dette er som tidligere nævnt nok ikke rigtig. Fortælleren ved at lade hende dø i stedet for at lade hende blive forskudt, kan være at fastholde den umiddelbare baggrund for alliancen mellem Svend og Sigvalde. Oddr fortæller, at Olav blev så længe i Venden, at hans mænd blev utilfredse over det lange fravær fra hjemmet - de havde også i turens begyndelse brugt et par uger på at vente forgæves på Olav Skotkonge. (Det indgik nemlig i Svends plan at narre Olav til Brennessyarne for at mødes med Olav Skotkonge og aftale en missionsindsats i Sverige.) Olav gav derfor hjemlov til de af mændene, som ønskede det. Kun 11 skibe af 120 blev tilbage. Da Olav skulle hjem fulgte derfor en hel del af Astrids langskibe ham på vej - ialt var der 71 skibe. Sigvalde var efter sigende taget til Skåne, og Astrid ønskede at se Olav sikkert gennem danske farvande. De allierede så Olavs flåde sejle forbi - Olav kom til sidst i Ormen Lange. Sigvalde sejlede frem til Torkjell Neryja på Tranen, fortafte om et baghold og fik ham til at holde ind under en lille holm og strøje æjli. De efterfølgende skibe gjorde det samme, og dermed var Olav placeret, så de allierede nemt kan angribe ham.

Hos Snorre sejler han hjemnefra med 60 langskibe. Han når Venden og bliver der hele sommeren. Sigvalde sendes af Svend til Olav Trygvasson: for at holde øje med hans gerning, og Sigvalde trækker tiden ud for Olav, så hans mænd bliver trætte af at være ude. Sigvalde får besked om, at Svend er parat. Ved rygter om et muligt angreb på Olav, tilbyder han straks denne assistance fra 11 skibe. Da de lægger ud, sejler småskibene i forvejen, og Sigvalde opfordrer Olav til at følge sig mellem søerne - han ved bedst, hvor de store skibe kan komme frem. Olav følger efter med 11 skibe. Således får Sigvalde altså i begge fremstillinger ansvaret for, at Olav kan lokkes i et baghold.

³² Oddr, p. 120

³³ Her og i det følgende benytter jeg mig af den tidregning, som Olafia Einarsdóttir har introduceret i "Studier i kronologisk Metode" (1964), hvori Slaget ved Svolder dateres til året 999 e.v.t.

³⁴ Oddr, p. 105

Året efter fødes Håkon. Det må altså være i 995 og 996. Snorre siger, at "Ved den tid, der er fortalt om her foran."³⁵ blev Gunnhild syg og døde. Lidt senere blev Svend gift med Sigrid, og stort venskab opstod mellem kongerne og mellem dem og Erik jarl. Det kunne altså være o. 996 eller senere. Der er hos Snorre ikke nogen direkte sammenhæng mellem begivenhederne, men det forlyder, at aftalen mellem Burislav og Svend går ud på, at de ejendomme, som Gunnhild havde haft i Vendland, skulle være Tyras medgift og særeje. Da Tyra ydermere ved sin flugt drager direkte til Norge, kan man altså få det indtryk, at hendes ægteskab med Burislav af Snorre placeres 997 eller tidligt i 998.

Sigrid ægger i hvert fald Svend, der tidligt på våren 999 sender bud til Oluf Skotkonge. Man får altså det indtryk, at hvis ikke bryllupperne holdtes samtidig, må Svends og Sigrids ligge forud for Olavs med Tyra - måske op til to år før. Det levner næppe tid til det af Oddr nævnte drengbarn, og Snorre nævner da heller ikke noget herom. Til gengæld legitimerer det Sigrids engagement vedr. Tyras manglende indhentning af samtykke, idet Sigrids mand forulempes, efter at hun har giftet sig med ham.

Hverken Tyra eller Sigrid opfører sig altså helt som de skal iflg Weibulls fremstilling. Tyras betydning mindskes ikke, og Sigrids betydning har ikke været større end i Oddrs fremstilling, der jo til dels ligger til grund for Heimskringla. Mens Snorre i sin vurdering af Svolderslagets konsekvenser, nemlig dels styrkelsen af den danske kongemagt og dels Håkonslægtens tilbagevenden til magten i Norge, ligger på linje med både Adam, Historia Norvegia og Theodricus, adskiller Oddr sig her og i andre henseender fra de øvrige kilder. Erik jarl står som slagets sejrherre, der for sent begræder sin dumhed og erkender sit og Norges store tab. Det kan ikke undre, at Oddr, der har som sit erklærede mål at "heidre kongen vår (= Olav Tryggvasson) med menneskeleg ros, han som Gud opphøgger med himmelsk ros"³⁶, gør sit yderste for at fremstille såvel Olav som Tyra i et lys, der berettiger Guds særlige interesse for dem og tilsvarende sværter Svend og Sigrid, der foranlediger Olavs fald.

Weibulls argumentation - såvel hans underkendelse af Sigrids eksistens, forlæggelsen af slaget til Øresund, hans ide om at Tyras rolle i begivenhederne mindskes og hans tro på, at Olav Tryggvasson var angriberen - bæres af en bevidst opprioritering af Adam på bekostning af de norsk-islandske kilder, uden at der kan føres bevis for Adams fortrinsstilling i denne sammenhæng. Der kan således være god grund til at genoptage overvejelser over de begivenheder, der førte til slaget ved Svolder.

³⁵ Fbr., p.195.

³⁶ Oddr, p. 20.